

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף פח

"דברוי": היינו הערכין והחרמים והקדישות. ובערכין יכול להיות שנחלקו במחלוקת רבי מאיר ורבנן, אם אמר על קטן שהוא פחות מבן חדש ערכו עלי, שלדעת רבי מאיר, כיון שאין ערך לקטן פחות מבן חודש נותן דמיו, דהיינו ששמים אותו כאילו נמכר בשוק. ולדעת חכמים לא אמר כלום, ופטור מלתת המעות. ויש במחלוקת זו נפקא מינה לענין איסור כרת, באופן שהגזבר בא ומשכן את אותו אדם שנדר בצורה כזאת, שלפי רבי מאיר המשכון הוא הקדש ואי אפשר לקדש בו את האשה, ולפי רבנן המשכון נשאר ברשות הבעלים ויכול לקדש בו את האשה, ונמצא שהיא אשת איש. ועוד יש נפקא מינה, שלפי רבי מאיר שהמשכון הוא הקדש, אם יהנה ממנו אדם הוא יתחייב להביא קרבן אשם מעילות, ואם יאכל מאותו קרבן אשם, אדם טמא, הוא יתחייב כרת.

החרמים: ובהחרמים יכול להיות שנחלקו הבית דין הגדול על הזקן ממרא במחלוקת רבי יהודה בן בתירא ורבנן שאם אמר על דבר מנכסיו הרי זה חרם, ולא פירש אם לבדק הבית אם לכהנים שלדעת רבי יהודה בן בתירא אנו נותנים לבדק הבית, ונלמד מהפסוק **"כל חרם קדש קדשים הוא לה"**. ולדעת חכמים אנו נותנים לכהן, ונלמד מהפסוק **"כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו"**. והטעם שלחכמים כתוב **"כל חרם קדש קדשים הוא לה"** ללמדנו שגם אם החרים קדשי קדשים או קדשים קלים, יש לתת את שווי הבהמות לכהן. נמצא שלרבי יהודה בן בתירא, שסבר שהחרם ניתן לבדק הבית והנהנה ממנו חייב בקרבן אשם מעילות, שהדבר נוגע לאיסור כרת.

הקדשות: ובהקדשות יכול להיות שנחלקו הבית דין הגדול על הזקן ממרא במחלוקת רבי אליעזר בן יעקב ורבנן שנחלקו כשפודים מטלטלים של הקדש אם צריך עשרה בני אדם שישומו את שווי החפץ כדי לפדותו, או שמספיק ג' בני אדם. והדבר נוגע לאיסור כרת באופן שיהנו מחפץ זה שפדו אותו על ידי ג' שמאים, ויביאו עליו אשם מעילות.

“ריבות”: היינו השקאת סוטה, ועריפת העגלה, וטהרת מצורע. השקאת סוטה יכול להיות שנחלק הזקן ממרא על הבית דין הגדול במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע באופן שקינא לאשתו בפני ב' עדים שלא תסתר עם פלוני, והגיע עד אחד שהיא נסתרה עם מי שקינא לה, שלרבי אליעזר, הדין שיכול להשקות אותה על פי עד אחד, ולרבי יהושע גם להשקותה צריך ב' עדים שהיא נסתרה עימו, ואילו אם רק עד אחד העיד שנסתרה אינה נאסרת, וחייב בכתובתה. ואם האשה תמכור את כתובתה לאדם אחר, והוא יתפוס את ממונו של הבעל כתשלום על הכתובה, הרי שלפי רבי אליעזר הממון שבידו הוא גזל והאשה שיקדש בממון זה אינה מקודשת, ואילו לרבי יהושע הממון כיון שהממון שייך לו נמצא שהאשה אשת איש.

עריפת עגלה: יכול להיות שנחלקו הבית דין הגדול על הזקן ממרא במחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא שנחלקו מאיזה מקום בגוף החלל אנו מודדים את המרחק לעיר, שלדעת רבי אליעזר אנו מודדים מהטבור של החלל. ולדעת רבי עקיבא מהחוטם. ויש דעה שלישית היא דעת רבי אליעזר בן יעקב שסובר שמודדים מצווארו. ונמצא שנחלקו אם העגלה ערופה נאסרה בהנאה, וממילא נחלקו אם המקדש אשה בעגלה הערופה אם היא מקודשת.

טהרת מצורע: יכול להיות שנחלק הזקן ממרא על הבית דין הגדול במחלוקת רבי שמעון ורבנן גבי מי שאין לו בהן יד או בהן רגל או אוזן ימינית, שלדעת תנא קמא אין לו טהרה עולמית, כיון שאי אפשר ליתן את הדם והשמן על המקום הראוי להם. ולדעת רבי אליעזר דינו שנותן את הדם ואת השמן על מקומו של הבהן והאוזן הימנית, ודעת רבי שמעון שבאופן זה נותן על הבהן והאוזן של שמאל. והנפקא מינה שכל עוד שלא נתכפר המצורע, הוא נשאר בטומאתו, ואסור לו ליכנס למקדש ולאכול בקדשים.

“בשערין” זה לקט שכחה פיאה: הגמ' מבארת שהאפשרות שיחלקו שהזקן ממרא יחלוק הבית דין בלקט, וכן בשכחה שדעת תנא קמא שאם נשרו בשעת הקצירה שני שבלין יש עליהם דין לקט והם לעניים. אבל אם נשרו שלשה שבלין אינן לקט אלא הם שייכים לבעל הבית. וכן בשכחה דעת בית הלל שאם נשכחו בשדה שני עומרים יש להם דין שכחה ושייכים לעניים. ובשלשה עומרים אינן שכחה אלא שייכים לבעל הבית. ובית שמאי אומרים שאפילו בשלש הם לעניים בין בלקט ובין בשכחה ורק ארבע לבעל הבית. יהא נפקא מינה לממון זה אם יקדש אשה.

פיאה: ובפיאה אפשר שיחלקו במחלוקת רבי ישמעאל ורבנן שנחלקו אם לא קיים המצוה כדינה להפריש מן הקמה, ויכול להפריש אחרי כן, מה הדין אם כבר עשה מירוח, שהדין לרבנן שצריך בתחילה לעשר ואחרי כן יפריש פאה, ואילו רבי ישמעאל סובר שאין שינוי כשעשאו עיסה שיקנה, ועדין חייב לעניים קודם את הפאה. והנפקא מינה שאם בא העני ולקח לבד מהעיסה, פאה, הרי שלפי תנא קמא הוא גזל בידו ואם יקדש בה את האשה היא לא תהא מקודשת, ואילו לרבי ישמעאל היא תהא אשת איש.

למדנו במשנה - שלשה בתי דינין.

אמר רב כהנא: האופן שהזקן ממרא נהרג, הוא רק אם אומר כך נראה בעיני, והבית דין אומרים שקיבלו מרבותיהם אחרת. אבל אם הוא אומר להם שכך קיבל מרבותיו, והם אומרים שכך קיבלו מרבותיהם או שכך נראה להם, אינו נהרג. ואפילו אם גם הם אומרים שכך קיבלו מרבותיהם, אינו נהרג. לכך אף לא הרגו את עקביא בן מהללאל אף שנחלק על הבית דין שבלשכת הגזית.

ורבי אלעזר אומר: שאין חילוק כלל ואפילו אם הוא אומר מפי שכך קיבל מרבותיו, ואילו הם אומרים שכך נראה בעיניהם, נהרג, והטעם כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. והטעם שלא הרגו את עקביא בן מהללאל, משום שלא הורה הלכה למעשה בניגוד לדעת הבית דין הגדול.

תנן כן דרשתי וכך דרשו חברי, כך לימדתי וכך לימדו חברי: ומה שכתוב במשנה כך דרשתי וכך דרשו חברי, יש להעמיד שמדובר שהוא אומר כך נראה בעיני, והם אומרים לו כך קיבלנו מרבותינו.

קושיא: תא שמע דאמר רבי יאשיה: שלשה דברים לימד אותי זעירא ואמר לי בשם אנשי ירושלים, א. שהבעל יכול למחול על מה שקינא לאשתו מאיש פלוני, שתוכל להסתתר איתו. ב. שאם ההורים רוצים למחול לכניהם שהיה בן סורר ומורה, יכולים. ג. שהבית דין הגדול יכולים למחול לזקן ממרא, ולא הורגים אותו. אמנם אמר שחביריו שבדרום הסכימו עימו רק על שני הדינים הראשונים אבל על שהבית דין יכולים למחול לזקן ממרא, לא הודו לו, והטעם כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. וכיון שאנו אומרים שהטעם הוא כדי שלא להרבות מחלוקות בישראל, אם כן גם אם הזקן אומר שכך קיבל מרבותיו, והם אומרים כן נראה בעינינו, הדין שיהרגוהו כדי שלא להרבות מחלוקות בישראל, ואינו כרב כהנא.

תיובטא: ומסיקה הגמרא שאכן קשה על רב כהנא.

תניא אמר רבי יוסי: מתחילה בדורות הקודמים לא היו מרבין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד דיינים היו יושבים בלשכת הגזית, ושני בתי דינים של עשרים ושלשה דיינים, אחד מהם היה יושב על פתח הר הבית, ואחד מהם היה יושב על פתח העזרה, ומלבד זאת היו שאר בתי דינים של עשרים ושלשה דיינים יושבים בכל עיירות ישראל. וכשהתעורר ספק בהלכה והוצרכו הדבר לשאול, היו בתחילה שואלים מבית דין שבעים. ואם לא ידעו היו הולכים לבית זה שסמוך לעירם. ואם גם הם לא ידעו היו הולכים לבית דין שעל פתח הר הבית. ואם גם הם לא ידעו היו הולכים לבית דין שעל פתח העזרה. ואם גם אלו לא ידעו היו הולכים שתי בתי דין הללו ללשכת הגזית, ושם היו יושבים הדיינים מזמן הקרבת תמיד של שחר עד זמן הקרבת תמיד של בין הערביים. ובשבתות ובימים טובים הם יושבים בחיל שבהר הבית. ואם הם שמעו הדין היו אומרים להם מיד, ואם לא שמעו היו יושבים למנין לדון בהלכה זו, ופסקו על פי הרוב. אבל משהתברר תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן, [ולא היה את הבית דין שבלשכת הגזית] רבו מחלוקת בישראל, ונעשית התורה כשתי תורות.

משם כותבין ושולחין בכל מקומות: מהבית דין שבלשכת הגזית היו מפרסמים שכל מי שהוא חכם, ושפל ברך, ודעת הבריות נוחה הימנו, יהא דיין בעירו. ואחרי כן אם היה נפטר אחד מן הדיינים שבהר הבית, הבית דין שבעירו היו מעלים אותו לשם. ובשלב השני היו מעלים אותו לבית דין שבעזרה. ובשלב השלישי היו מעלים אותו לבית דין הגדול שבלשכת הגזית.

שלחו מתם איזהו בן העולם הבא: הגמ' מונהחלק מהמידות הטובות שהיה לדיינים, ואומרת שהם תנאי להיות בן עולם הבא, ואלו הם, ענוותן, ושפל ברך, ונכנס ויוצא לבית המדרש כשהוא כפוף, מתוך ענוה, ואף שלומד תורה בהתמדה, אינו מחזיק טובה לעצמו בשל כך. וחכמים נתנו עיניהם ברב עולא בר אבא שיש בו את כל המעלות הללו.

למדנו במשנה - חזר לעירו ושנה.

תנו רבנן: התנאים לחיוב מיתה של הזקן ממרא, הוא רק אם יעשה כהוראתו, או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו. ואכן אם הורה בטעות באיסור חלב ודם, אף כשהוא בעצמו עבר על הוראתו, קודם שהמרה את הבית דין שבלשכת הגזית אין בזה חיוב מיתה, אבל במקום שהורה על חייבי מיתות ב"ד, ונהג בעצמו היתר באיסורי מיתה,

ממילא חייב מיתה כיון שעבר עבירה שיש בה חיוב מיתה, ואין צריך לזה שהמרה את פי הבית דין. אלא שמדובר שכשעבר על אותה עבירה, היה בלא התראה, שעדין לא מתחייב מיתה אם לא שהמרה פי הבית דין.

קושיא: מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר: כיון שמסית אין צריך התראה, יוצא שאין הבדל מתי הזקן נהג שלא כהבית דין האם רק קודם ששאל את הבית דין או רק אחרי ששאל, שהרי חייב מיתה על מעשה ההסתה, ואין צריך לזה את ההמרה.

תירוץ: מעיקרא אי אמר טעמא מקבלין מיניה: יש נפק"מ אם הסית קודם שהבית דין אמרו לו שנחשב להסתה ואסור, או רק אחרי כן, שאם היה קדם שהורו בית דין והוא אמר טעם לזכותו, מקבלים ממנו את הטעם ולא הורגים אותו, משא"כ אחרי שהבית דין הורו לו שלא לעשות כן, אין מקבלים ממנו דבריו.

משנה: חומר בדברי סופרים מבדברי תורה: זקן ממרא שהורה שלא להניח תפילין כלל, אע"פ שבא לעקור דבר המפורש בתורה, פטור ממיתה, כיון שכל אחד יודע שאין זה נכון. אבל אם הורה לעשות בתפילין של ראש חמישה בתים, אף על פי שהוא בא רק להוסיף על דברי סופרים שדרשו מהפסוקים שצריך ארבעה בתים בתפילין של ראש, חייב מיתה.

גמרא: אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מפורש בתורה אע"פ שהחכמים פירשו את פרטי המצוה. ובמציאות ניתן להוסיף על המצוה, אבל על ידי שמוסיף גורם שכל המצוה תתבטל, ולכך אם הזקן הורה להוסיף על מה שפירשו החכמים הוא נידון כזקן ממרא. והדוגמא היחידה לזה היא מצות תפילין. ודברי רבי הושעיא היא לשיטת רבי יהודה שאמר לעיל שזקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים.

קושיא: והאיכא לולב דעיקרו מדברי תורה ופירושו סופרים: וגם בלולב ניתן במציאות להוסיף על הד' מינים שיהיו חמישה, ודינו שאם הוסיף גורע והלולב נפסל כשמוסיף מין חמישי.

תירוץ: בלולב מאי סבירא לן: כיצד אנחנו סוברים בשאלה אם לולב צריך אגד או לא, שאם אין חיוב לאגוד את הד' מינים, אינו מגרע כלום כשלווקח חמישה מינים, שאנו מתייחסים שהמין החמישי עומד בפני עצמו, ואינו עובר בכהאי גוונא. ואם אנו סוברים שיש חיוב לאגוד את כל הד' מינים וכשמוסיף מין חמישי הרי הוא פוסל, כיון

שאוגד עכשיו ד' מינים ביחד נמצא שהיה פסול ועומד, ואין כאן דבר כשר שהזקן פסלו.

קושיא: והאיכא ציצית דעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים: והרי גם בציצית ניתן להוסיף במציאות חוט נוסף, ודינו שאם הוסיף הוא פוסל את הציצית, ומדוע אמר רבי הושעיא שרק בתפילין שייך דין זקן ממרא.

תירוץ: בציצית, מאי סבירא לן: כיצד אנו סוברים בדין הקשר הראשון שעושים בציצית, שאם אנו סוברים שאין חייבים לעשותו מן התורה, אם כן כל חוט עומד בפני עצמו, ולא עוברים בו על כל תוסיף ואם הקשר הראשון הוא מן התורה, ואם הקשר הראשון הוא מן התורה, אין מצב בו הציצית כשרה, ואין הזקן בהוראתו גורע כשמוסיף, כיון שכבר מתחילה לא היה כשר.

שאלה: אי הכי תפילין נמי: כיצד יתכן שהזקן גורע על ידי ההוספה דבר שהיה כשר מתחילה, שהרי אם עשה בתחילה ד' בתים מעור אחד, ואחרי כן הניח את הבית הרביעי, שאינו מאותו עור, אם כן כל בית עומד בפני עצמו ואינו פוסל, ואם מתחילה עשה ה' בתים, אם כן לא היה מצב שהיה כשר ונפסל ע"י ההוספה.

תשובה: האמר רבי זירא בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: שבאמת מדובר שבתחילה עשה ד' בתים מעור אחד, ואחרי כן כשרוצה להוסיף את הבית החמישי, הוא פוסל את התפילין בגלל דינו של זירא שאמר שצריך שהבית החיצון יראה את האויר, וכשהוא עשה בית חמישי נמצא שהבית הרביעי נפסל כיון שאינו רואה את האויר, ואם כן יש דוגמא רק בתפילין שבתחילה היו התפילין כשרות, ועל ידי ההוספה נפסלו.